

THEATER

De magische formule

Het liefst is acteur Vanja Rukavina twee personen tegelijkertijd: wiskundeliefhebber én japanofiel, Bosniër én Nederlander, personage én zichzelf. In de door hem geregisseerde voorstelling *Superposition* omarmt hij deze dualiteit met behulp van de kwantummechanica.

Door **Vincent Kouters**

Acteur en theatermaker Vanja Rukavina (34) is een japanofiel. Hij is idolaat van Japan en de cultuur van het land. 12 jaar lang heeft hij de taal bestudeerd door dagelijks in een schriftje karakters te oefenen. Op het hoogtepunt van zijn fascinatie is hij er in drie jaar tijd zes keer geweest.

Het begon allemaal in zijn jeugd met een gangbare liefde voor Japanse films en tekenfilms, zoals *Pokémon* en *Dragon Ball Z*. Maar na zijn studie aan de acteursopleiding van de Toneelacademie in Maastricht voelde hij zich steeds dieper verbonden met het land. 'Wat mij fascineert, is hun oog voor detail, het perfectionisme. Alles is er zo gestructureerd. Dat herken ik in mijn persoonlijkheid.'

Deze liefde vond ook zijn weg in zijn theaterwerk. Niet zozeer in wat hij doet als acteur in andermans voorstellingen. Zo speelde hij bij Het Nationale Theater in Den Haag opvallende rollen in onder meer *The Nation* (waarvoor hij een prijs won) en *Trojan Wars*. Maar wel in zijn eigen werk als regisseur en maker. Zijn solo *Language* (2019) ging over hoe een vreemde taal leren je identiteit kan veranderen. Nu regisseert hij de drietalige voorstelling *Superposition*, met twee Japanse en twee Nederlandse acteurs. Daarin ondernemen vier wiskundigen een hachelijke poging om alle cultuurverschillen die we kennen te vatten in één elegante, wereldschokkende formule.

'Een utopisch uitgangspunt natuurlijk,' zegt Rukavina voorafgaand aan een repetitie bij Toneelschuur Producties in Haarlem, waar hij de voorstelling maakt. 'Ik wilde mijn personages een onderzoek laten doen, waarin ze culturen proberen te vergelijken en daarin falen, omdat dat dat niet kan. Het had net zo goed over Bosnië kunnen gaan, mijn eigen afkomst. Maar daar wilde ik het eens een keer niet over hebben. Ik koos voor de Japanse cultuur, omdat die zo extreem anders is dan de Nederlandse en omdat die zoveel vragen oproept. Ik ben van nature nieuwsgierig, dus zo'n mysterie, daar sla ik helemaal op aan.'

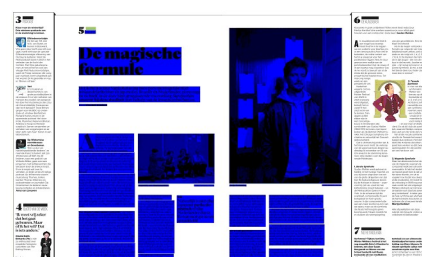
Hij hoopt dat toeschouwers hun eigen cultuur niet meer gaan zien als de waarheid, maar als een waarheid. Dankzij zijn biculturele opvoeding kent hij dat gevoel zelf maar al te goed. 'Soms schrik ik ervan, als ik merk dat er mensen zijn die geen enkele poging ondernemen om anderen te leren kennen. Dat vind ik best wel sick: dat

mensen iets al snel raar vinden en het daarmee afschrijven.'

Toen Rukavina teksten ging schrijven voor *Superposition* was het voor hem al snel duidelijk dat die personages wiskundigen moesten zijn. Wiskunde is namelijk een andere fascinatie. Toen hij 17 was en een vervolopleiding moest kiezen na het gymnasium, twijfelde hij enorm: wiskunde of toch acteren? Hij koos dat laatste, naar tevredenheid, maar mist het eerste wel. 'Ik mis die hang naar objectiviteit. In de kunst is dat *not done*, dan is alles subjectief. De voortdurende neiging van mij om uit mijn bubbel te willen stappen, is telkens gedoemd om te mislukken. Maar ik verlang soms erg naar een universele taal, zoals die van de wiskunde, om de wereld objectief te bekijken.'

Hij pakte zijn oude wiskundeboeken erbij en verzon zelf het wiskundige model dat zijn personages in de voorstelling onderzoeken. 'Dat model is natuurlijk totale bullshit, cultuurverschillen kan je niet vangen in formules. Maar het moest wel echt lijken. Daarom ben ik ermee naar wiskundigen gegaan van de Universiteit Leiden en aan de VU in Amsterdam. Ik was doodzenuwachtig om daar met mijn knutselwerk aan te komen. Maar tot mijn verbazing gingen ze er serieus op in.'

Het is best spannend om een model te ontwikkelen waarmee je culturen gaat vergelijken, geeft Rukavina toe, want uiteindelijk werkt het heel reducerend. 'Je komt terecht bij stereotypen. En dat is eng. Je moet algemene kenmerken gaan benoemen van Japanners en Nederlanders. Natuurlijk is niet elke Japanner perfectionistisch of elke Nederlander direct. Een stereotype is een ge-

middelste. Wist je dat uit onderzoek is gebleken dat meest gemiddelde persoon op aarde Chinees is, 28 jaar oud, moslim is, geen auto heeft, maar wel een mobiele telefoon? Dat is dus de gemiddelde mens. Ik snap het wel, maar wat zegt het over onze wereld?’

Zo kwam hij op het idee van superpositie, een begrip dat afkomstig is uit de kwantummechanica. Het omschrijft iets dat op twee plaatsen tegelijk kan zijn. In principe gaat dat over de kleine deeltjes die die wetenschap onderzoekt, maar Rukavina past het toe op culturen.

‘Stereotypen zijn bijvoorbeeld waar en niet waar tegelijk. Dat is een superpositie. Datzelfde geldt voor culturen: die hoeven elkaar niet uit te sluiten. Als ik erop ga letten, zie ik het overal terug. Ook in acteren. Als ik iemand probeer na te spelen dan ben ik tegelijk die persoon en mezelf. Ook dat is een superpositie. Ik ben dan twee personen tegelijkertijd. Niet de een óf de ander, maar allebei. Die dualiteit, dat vind ik dus te gek.’

Superposition van Vanja Rukavina gaat 9 november in première in de Schuur in Haarlem, met Rino Daijōji, Mizuki Kondo, Keja Klaasje Kwestro en Bram Suijker. Tournee t/m 23 december.

Natuurlijk is niet elke Japanner **perfectionistisch** of elke Nederlander direct. Een stereotype is een gemiddelde

Repetitie van *Superposition*.

Foto Gergely Ofner

Vanja Rukavina.

Foto Judith Jockel